

Mirette Modarress

Tell es-Sultanin, muinaisen Jerikon tutkimukset kesäkuisen konferenssin teemana Helsingissä

”Muurit sortuneet on Jerikon - - siitä kauan, kauan on”ⁱ

Jerikon ensimmäiset muurit rakennettiin noin 10 000 vuotta sitten. Jerikoa on kutsuttu maailman ensimmäiseksi kaupungiksi. Ennen muureja ja kaupungistumista Jerikon alueella vaikutti niin kutsuttu Natufian kulttuuri, yksi varhaisimpia (osittain) paikalleen asettuneita yhteisöjä. Lähes 12 000 vuoden takainen Göbekli Tepe on puolestaan mainittu maailman ”ensimmäiseksi” tempelialueeksi. Muun muassa näistä kohteista ja niiden tutkimuksesta esitelmöitiin Suomen Arkeologisen Seuran isännöimässä ja Minna Silverin johtamassa konferenssissa: *Ancient Jericho – Tell es-Sultan. From First Settlers to an Urban Site in Changing Situations*. Tapahtuma pidettiin Tieteiden talolla, Helsingissä 14.–15.6.2019.ⁱⁱ

Lähi-idän arkeologiaa käsitteleviä konferensseja ei Suomessa usein ole eikä varsinkaan esitelmää sivilisaation varhaisimmista merkeistä hedelmällisen puolikuun alueella, joten matkustin Helsinkiin konferenssia seuraamaan. Kuulemani esitelmät olivat informatiivisia ja ajatuksia herättäviä. En käsittele tässä lyhyessä katsauksessa konferenssin koko ohjelmaa ja kaikkia esityksiä tai esitelmänpitäjiä, vaan poimin muutamia esityksiä ja teemoja, jotka erityisesti jäivät mieleeni ja olivat myös aiheen kannalta keskeisiä.ⁱⁱⁱ

Tutkimushistoriaa

Konferenssin alkupuheenvuorot (Silver, Biddle, Nigro) käsitelivät *Tell es-Sultanin*, muinaisen Jerikon, tutkimushistoriaa. Kohde sijaitsee miehitetyllä Palestiinalais-alueella, Länsirannalla. Tell es-Sultanissa oli tehty vähäisiä tutkimuksia jo 1800-luvun lopulla, mutta varsinaiset arkeologiset kaivaukset alkoivat 1900-luvun alussa itävaltalais-saksalaisen tutkimusprojektin toimesta. Englantilaiset puolestaan kaivoivat 1930-luvulla John Garstangin johdolla. Motiivina oli todentaa Raamatun kertomukset Jerikon valloituksesta, mutta tulokset kertoivat sen sijaan paljon muuta ja kohteen varhainen kehitys alkoi paljastua. Maineikkaimmat tutkimukset ovat kuitenkin Jerikon 1950-luvun kaivaukset, joita johti britti Kathleen Kenyon, yksi historian tunnetuimpia naisarkeologeja. Hänen työryhmänsä löydöt tekivät Jerikon kuuluisaksi ja Kenyonin nimen tunnetuksi. Kenyon perusti tutkimuksensa oppi-isänsä Mortimer Wheelerin mukaan stratigrafiaan, jonka avulla hän kaivautui Tell es-Sultanin neoliittisiin kerroksiin asti ja toi aivan uuden aikaperspektiivin alueen tutkimuksiin.

Muutaman vuosikymmenen tauon jälkeen italialais-palestiinalainen ryhmä on jatkanut tutkimuksia kohteessa vuodesta

1997 lähtien mielenkiintoisin tuloksin. Konferenssissa kaivauksista oli kertomassa italialaisryhmän johtaja professori Lorenzo Nigro (Rooman La Sapienza -yliopisto). Puheessaan hän korosti, että tutkimuksia tehdään yhteistyössä palestiinalaisten kanssa yhteisprojektina postkoloniaalisen toimintatavan mukaisesti.

Arkeologian tutkimushistoria kuvastaa hyvin aikaansa. Sen tarkastelu tuo tietoa niin yhteiskunnassa kuin tiedemaailmassa vallinneista käsityksistä ja arkeologian menetelmien kehityksestä sekä muuttuvista trendeistä. Juuri tästä syystä konferenssin senioripuhuja professori emeritus Martin Biddlen (Oxfordin

yliopisto) esitelmä oli kiintoisa. Hän oli nuorena miehenä vuosina 1957–1958 töissä Kenyonin kaivauksilla. Biddle kertoi kaivauksista, omista kokemuksistaan siellä ja Kenyonista. Kenyonista hän joutui kertomaan innokkaille kyselijöille kahvitauollakin. Konferenssin loppupaneelin kiitospuheessaan osallistujille Minna Silver ilmaisi Biddlelle sen, mikä monista kuulijoista oli niin ”jännittävää”; läsnä oli Kenyonin aikalainen, joku joka oli työskennellyt Jerikossa legendaarisen arkeologin ryhmässä. Tämä toi tietynlaista lähikosketusta 1900-luvun arkeologian varhaisvaiheisiin.



Kuva 1. Tell es-Sultanin neoliittisen kauden tutkimuksista esitelmöimässä professori Nigro. Kuva: M. Modarress.

Neoliittisen kauden jäljet Tell es-Sultanissa

Tell es-Sultanissa ja sen ympäristössä kiehtovia ovat alueelta löydetty merkit paikalleen asettumisesta ja maatalouden alkuvaiheista, kuten varhaisesta villiviljojen intensiivikäytöstä (Kuva 1). Reilut 11 000 vuotta sitten alueella kukoisti Natufian kulttuuri ja maanviljely otti ensiaskeleitaan. Ihmiset asuivat pyöreäkköissä, Nigron mukaan kohdun muotoisissa, asumuksissa. Yhteisön vainajia haudattiin asumusten alle. Vähän myöhemmin (noin tuhat vuotta!) Jerikoon rakennettiin vahvat paksut muurit ja tukeva pyöreä yli kahdeksanmetrin torni. Ne ovat olleet kimmoke monenlaisiin tulkintoihin alueen menneisyydestä.^{iv} Muurit ovat todennäköisesti suojanneet asukkaita sekä vihollisilta, villieläimiltä että tulvavesiltä. Tornilla on luultavasti ollut myös rituaalista merkitystä, sillä hautauksia tehtiin niin asumusten kuin torni- ja muurirakennelmien yhteyteen. Vainajien kallot eroteltiin muusta ruumiista, silmäaukot koristeltiin toisinaan simpukoilla ja kallot maalattiin laastilla. Kyseisiä löytöjä tehtiin ja tutkittua tietoa niistä saatiin jo Kenyonin kaivauksilla ja italialais-palestiinalaiset tutkimukset ovat tuoneet lisätietoa monelta osin.^v Biddle kuvaili tutkimuksia suurin piirtein näin: Kenyon kaivoi vertikaalisesti, stratigrafia oli tärkeää ja hänellä oli tarve päästä syvälle, nähdä aikaperspektiivissä kauas. Nigron ryhmä on puolestaan tuottanut kaivauksiltaan tietoa myös horisontaalisesti, lisännyt pala palalta tietoisuutta Jerikon monituhattavuotisesta menneisyydestä.

Temppelirakennelmia metsästäjä-keräilijöillä – Göbekli Tepe

Ensimmäisenä konferenssiaamupäivänä professori Ahmet Denker (Bilgi -yliopisto,

Istanbul) esitteli virtuaalirekonstruktion lähes 12 000 vuotta sitten käytössä olleen Göbekli Tepen temppelialueesta. Kohde sijaitsee nykyisen Turkin alueella, kaakkoi-
sessa Anatoliassa. Göbekli Tepen raskaat T-muotoiset kivipaasit, niihin kaiverretut symbolit ja eläinaiheiset reliefit askarruttavat yhä tutkijoita ja ihmetyttävät laajaa yleisöä. Alueella on kaivettu jo kahdeksan kivipaasirakennelmaa, silti magnetometristen tutkimusten mukaan siellä on vielä useita maakerrosten peittämiä temppelirakennelmia. Pitkän ikänsä lisäksi kohde on koettu kiinnostavaksi, koska temppelirakenteiden katsotaan olevan metsästäjä-keräilijöiden rakentamia, toisin sanoen ajalta ennen maanviljelijöiden sedentaarisia yhteisöjä. Yleinen käsitys on pitkään ollut, ettei liikkuvilla metsästäjä-keräilijöillä ollut, paikalleen asettuneen viljelijäväestön tapaan, pysyviä rakennuksia kuten temppeleitä. Göbekli Tepen löytyminen 1990-luvulla^{vi} ja siellä tehdyt tutkimukset osoittavat toisin ja tuovat uutta näkökulmaa kulttuurien kehityksen varhaisvaiheisiin.

Vesihuoltoa ja kulttuuriperinnön suojelua

Konferenssissa käsiteltiin myös Tell es-Sultanin lähialueiden muita arkeologisia kohteita, niiden viimeaikaisia tutkimuksia ja suojelua. Tell es-Sultanin neoliittisen asutuksen muodostumiselle juuri kyseiselle paikalle on ollut erityisen tärkeää vieressä sijaitseva luonnonlähde, *Ain es Sultan*, raamatullisesti nimetty Elisan lähde. Vesi on ihmis yhteisöjen kehityksessä ollut aina elinehto. Lähi-idän kuivilla alueilla on sen vuoksi rakennettu erilaisia veden säätelyyn liittyviä kanavia ja pumppuja. Palestiinalaistutkija tohtori Mahmud Hawari (Betlehemin yliopisto) esitteli vesihuoltoa 700-luvulla rakennetun Hishamin palatsin^{vii} ja siihen liittyvien asuin- ja viljelyalueiden osalta. Hawarilla oli hieno sarja

kuvia vesikanavan ja -myllyn kaivauksilta, joista kävi hyvin ilmi, miten rakenteet kaivettiin vähitellen esiin. Kuvien käyttö esityksissä on mielestäni tärkeää, etenkin arkeologiassa, joka on materiaalisen kulttuurin tutkimusta. Kuvien avulla löydöt – esineet, rakenteet ja niiden konteksti sekä ympäristö – tulevat parhaiten esille. Useassa esityksessä olikin hyvä kuva-anti, harmi vain, että aika oli jälleen tiukoilla ja usein esityksien loppuvaiheessa kuvat klikkailtiin menemään aikamoisella vauhdilla.

Toisen konferenssipäivän esitelmien päätteeksi sokerina pohjalla oli tohtori Chiara Fiaccaventon (Rooman La Sapienza -yliopisto) esitys vuonna 2015 aloitetusta kulttuuriperintöprojektista. Hän kertoi alueen arkeologisten kohteiden suojelu-, kunnostus- ja kehitysohjelmasta, *The Jericho Oasis Archaeological Park: the Italian-Palestinian Cooperation for the Protection and Valorization of Archaeological Heritage*. Projektissa on ohjattu ja perehdytetty paikallisia nuoria ja työläisiä alueen arkeologisen kulttuuriperinnön säilyttämiseen, kohteiden kunnostukseen ja alueen matkailullisten resurssien hyödyntämiseen kestävässä kehityksen linjassa.^{viii} Paikallisten osallistaminen, ohjaus omaehtoiseen arkeologisten kohteiden vaalimiseen, huoltoon ja suojeluun on kulttuuriperintötyötä parhaimmillaan.

Loppupaneelissa puhujat keskustelivat vielä tulevaisuuden haasteista, varsinkin suojelusta. Tell es-Sultania ja sen ympäristöä uhkaavat tekijät ovat moninaisia: poliittisista ongelmista moderniin maankäyttöön ja rakentamiseen unohtamatta luonnonvoimia, esimerkiksi eroosioita ja maanjäristyksiä. Myös laitton kaivu ja kauppa ovat ongelma ja niitä on yritetty hillitä lainsäädännöllä, laihoihin tuloksiin. Lisäksi paneelissa oli puheena Unescon maailmanperintöstatuksen hankkiminen kohteelle. Tell es-Sultan on toistaiseksi ehdolla aieluettelossa,^{ix} keskustelijoiden mukaan tarvittaisiin kuitenkin uusia aktiivisia toimia, jotta asia etenisi.

Lopputulema

Konferenssissa oli mielenkiintoista kuultavaa ja nähtävää. Erityisen kiehtovia olivat ihmisyyshistorian varhaisvaiheet, kulttuurien muotoutuminen, kaikki nuo ”ensimmäiset” ja niistä olisin mielelläni kuullut enemmänkin. Vaikka esitykset olivat vahvasti paikkaan sidottuja, olivat niiden herättämät ajatukset ja kysymykset kuitenkin laajemmin arkeologiseen tutkimukseen sekä kulttuuriperintökeskusteluun liittyviä. Kirjoittajaa jäi ihmetyttämään se, että osallistuminen oli suhteellisen vähäistä, konferenssissa ei juuri näkynyt opiskelijoita ja tutkijakollegoita.

FT Mirette Modarress
arkeologi ja kulttuuriperintötutkija
mirette.modarress@student oulu.fi

Bibliografia

Elektroninen aineisto

Ancient Jericho – Tell es-Sultan, konferenssi-ohjelma & abstraktit <http://www.sarks.fi/ajankohtaista/ANCIENT_JERICO_abstract_booklet.pdf> (Luettu 15.6.2019)

Nigro, L., Ripepi, G., Hamdan, I. & Yasmine, J. 2015. The Jericho Oasis Archaeological Park. 2015 Interim Report Italian – Palestinian cooperation for protection and Valorization of Archaeological Heritage. *Vicino Oriente* XIX: 215–243. <http://openarchive.icomos.org/1682/1/The_Jericho_Oasis_Archaeological_Park_.pdf> (Luettu 10.7.2019)

Tutkimuskirjallisuus

Davis, M. C. 2014. Kathleen Kenyon 1906–78, Excavating Jericho. B. Fagan (toim.) *The Great Archaeologists*. Thames & Hudson, London: 220–223.

Nigro, L. 2017. Beheaded Ancestors. Of skulls and statues in Pre-Pottery Neolithic Jericho. *Scienze dell' Antichita* 23.3.: 3–30.

Loppuviitteet

- i Iskelmä *Jerico* (Laila Halme 1960), siinä ei tosin puhuta Jerikosta tuota yhtä lausetta enempää. Raamatun kertomukseen muurien kaatumisesta perustuvia lauluja ja sanoituksia on useita, englanniksi esim. gospel -laulaja Mahalia Jacksonin klassikko (1955).
- ii Konferenssin ohjelma, esiintyjät ja abstraktit löytyvät Suomen arkeologisen seuran internetsivuilta <http://www.sarks.fi/ajankohtaista.html>
- iii En osallistunut perjantain (14.6.) iltasesioihin 5 & 6, enkä myöskään illanviettoon tai Bergvikin retkeen.
- iv Esim. Raamatun kertomuksessa Joosua kaataa seurueineen pasuunoillaan Jerikon muurit. Arkeologiset tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että Jeriko oli tuohon aikaan vain harvaan asuttu kylä sitä koetelleiden aikaisempien tuhojen seurauksena. Ks. esim. Davis 2014.
- v Ks. esim. Nigro 2017, kooste ja tulkinta sekä kirjallisuus.
- vi Göbekli Tepe oli pantu merkille jo 1960- ja 1980-luvuilla, mutta tutkija Peter Benedict oli tulkinut sen bysanttilaiseksi hautausmaaksi, kunnes vuonna 1994 Klaus Schmidt teki tarkastuksia alueella ja havaitsi sen kivikautiseksi kohteeksi. Siitä alkoivat yhä jatkuvat tutkimukset.
- vii Hishamin palatsi sijaitsee muutaman kilometrin päässä Tell es-Sultanista. Se on rakennettu 700-luvun alkupuoliskolla jaa. Hawarin mukaan palatsi ei ollut pelkkä ”huvipalatsi” vaan osa laajaa maatalousyhteisöä. Nykyään se on huomattava kulttuuriperintökohde ja matkailunähtävyys.
- viii Ks. myös Nigro et al. 2015.
- ix Ks. <https://whc.unesco.org/en/tentative-lists/5704/> (Luettu 31.7.2019)